

СТОИЛ СТОИЛОВ
КЛАДЕНЕЦЪТ НА ХЕКАТА

chitanka.info

1

Дребните планински кончета упорито се катереха по стръмното, изпълнали жилести вратове. Висок скалист скат, из пукнатините на който виреха рошави глави недорасли борчета, притискаше ездачите към ръба на дълбока урва.

Добринов си припомни онзи стих на Абу-Фарадж Шехани, изсичан от незнайни каменоделци за оброк по керванските пътища на Памир:

*Страннико, повери съдбата си
на бога, тук животът ти виси
като сълза върху мигла!*

Това беше Пирин. Но пътеката напомняше вит момински клепач, на чийто връх се поклаща едра прозрачна сълза. Миг на колебание, една погрешна стъпка или случайна уплаха ще запрати несретника в пропастта. А оттам до бога или дявола не остава много път...

Добринов запали цигара и предпазливо се намести върху неудобния самар:

— Колко има до превала?

Водачът, русокосо и заергеняло се момче с копринен мях над горната устна, наперено отвърна:

— Цигара време, бачо Иване. Скоро ще излезем на стария път, който отвежда до оброчището. Дядо казваше, че навремето търговците се събирали на големи кервани, за да го минат. Хайдутите стигали билото по тази пътека и ги причаквали на една-две пушки от Русалията.

— Това пък какво е?

— Оброчището. Тъй му викали заради кладенеца, от който само русалки можели да си наливат вода в златно менче. Дивания! Ама хората го вярвали...

— Хм! А ти пил ли си вода от този кладенец?

Момчето се разсмя с традиционното чувство за превъзходство на всеки местен човек към ябанджиите:

— Къде ти! Кладенецът е дълбок. Въже не го стига. Някъде долу лъщи водата като сребърна паричка. Мнозина търговци спирани на нощувка край кладенеца. Но нито един не зачерпил вода. Докато се чудели или псували, хайдутите налитали. Измъкнал ли се някой чевръст — по-долу го пречуквала засадата.

Иван слушаше, лениво отпуснат върху самара. Кончето му грижливо избираше къде да стъпи. Разказът на момчето не се различаваше от приказките, на които се беше наслушал долу в селото. Тамошните хора се гордееха с отколешната си слава на хайдути и контрабандисти. На времето шътали по хайдушки. Сетне стягали комитски чети срещу турския аскер и гръцките андартти. А до преди четиридесет години въртели контрабанда и по пръстите им лепнели тежки златни лири срещу афион и басма-тютюн, срещу зехтин, коприна и оръжие. Бившите комити и контрабандисти, сега вехти старци от кафенето на Гърче, горделиво сучеха изшилени мустаци, като си припомняха отколешни набези и престрелки.

Старите разказваха и за пътя по билото на планината, и за недостъпния кладенец. Неколцина измежду най-старите добавяха, че по тяхно време край кладенеца стърчели порутени зидове, наричани „Русалийско Кале“. Но дори и най-приказливите, отегчили всичко живо с разкази за безбройните си подвизи, отказваха да са черпили вода от това място и кой знае защо, юнашки вирнатите мустаци оклюмваха като попарени ластари.

Добринов предполагаше, че горният път е дело на римляните и вероятно свързваше система от караулки, които държели под контрол античните любители на забранена печалба. По всяка вероятност кладенецът и развалините са останки от пощенска станция или укрепление. Само огледът на място ще определи дали Русалията е перспективен археологически обект.

2

Копитата заудряха по древната разнебитена настилка на опънат като струна път.

— Римски военен път! — каза Добринов. — Вашето русалийско сметище ще излезе стражева кула.

Момчето подсвирна:

— Пустите му римляни! Къде ли не се пъхали! Но кладенецът не е тяхна работа...

— И ти ли вярваш в бабешки приказки?

— В нищо не вярвам, докато сам не видя и не пипна!

— Добре. От тебе ще излезе археолог...

— Не съм луд, за да избирам такава старомодна професия!

— Какъв искаш да станеш?

— Кибернетик. Бъдещето принадлежи на точните науки. Вашите вехтории не струват колкото една изгоряла електрическа крушка!

— Грещиш. Бъдещето и настоящето са тръгнали от този римски път, момчето ми! Те са резултат от миналото, което е било и бъдеще, и настояще, преди да се обърне на... минало.

Момчето намери изход, като посочи с ръка напред:

— Стигнахме! Русалията...

Порутени стени ограждаха плочест двор с отдавна изсъхнали дървета. Археологът се усмихна. Караулка и пътна станция. Той без бързане направи няколко панорамни снимки. Момчето в това време разтовари животните, спъна ги и ги остави да дирят оскъдна паша между дърветата.

— Вашите хора да са търсили тука имане?

Това е първият въпрос на всеки археолог, когато попадне на интересен обект. Защото иманярската лопата е извършила толкова поразии, чиято стойност надхвърля всички приказни богатства, така добре описвани и ненамерени от някой иманяр.

— Тук са спирали само хайдути и контрабандисти. А те печелили без мотика!

В отговора на водача имаше достатъчно здрав смисъл и Добринов се усмихна. Затова приближи до четириъгълния полусрутен кладенец. Зидарията беше разкъртвана с лостове. Камъните бяха окадени. На времето някои се нуждаели от оловото, спояващо фугите на зидарията. Иманяри не са идвали. Но хайдутите били чести гости на това място.

Той обърна една мраморна плоча, която строителите на времето вградили в кладенеца. От камъка го погледна триликото изображение на Хеката. Надписът на простонароден латински с варварски заемки беше четлив:

*Само мъртви с вода ще наквасят своите устни
от извора мъртъв на трилика Хеката...
Пътниче, бягай! За да не изпиташ ореста злочеста
на черния бик, посветен на Плутона!*

Надписът е ясен. Обещава смърт на всеки, който дръзне да почерпи вода от кладенеца. Черни бикове са посвещавали на Плутон, бог на подземното царство. Триликата Хеката също е опасно божество, с което шега не бива. Но какво търси подобен надпис в една стражева кула?

Добринов се надвесил над отвора. Водата просветваше на неизмерима дълбочина. Зидарията беше добре запазена. Стъпалата, изсечени в камъка, не бяха изтъркани като при други антични кладенци. Надписът и стъпалата потвърждаваха нелепата безсмислица на този кладенец.

Гласът на момчето го сепна:

— Вътре има друг кладенец! Пълен до краищата! Водата е студена. Зазъбица хваща!

Археологът го последва. Край една порутена стена на станцията зееше отворът на друг кладенец. Водата преливаше в гранитно корито, от което някъде в развалините отвеждаше дебела металическа тръба. Добринов приклепна и застърга с ножа си по тъмната повърхност. Хилядолетната патина беше плътна и лепкава като смола, но под нея лъсна матовата жълтевина на бронз. Тръбата по всяка вероятност изпраща излишъка вода в някоя цистерна. Но този кладенец още

веднъж потвърждаваше безсмислицата на другия. Над мястото тежеше пладнешки зной и нещо друго, което Добринов определи като заплаха. Заплаха? Или предчувствие за беда? Той отхвърли с повдигане на раменете маранята и плашещата неизвестност. Извади от раницата си рулетка, бележник и компас.

— Донеси апарата и помагай да направим нужното!

3

— Веднага изпращаш пакета с касетите и отчета в София. Адресът е надписан. Ето ти пари. След три дни ще се върнеш с конете.

Момчето без бавене се метна на коня си, хвана повода на другия и като препусна, викна:

— Внимавай с кладенеца! Да не се превърнеш в русалка, брей!

Добринов хапна набързо, излегна се в сянката на зида и запуши. Какво свързваше местните предания с надписа? Ако беше на гръцки, вероятно някой свещеник или отколешен граматик да го е разчел по смисъл и оттам да води начало потокът легенди.

Добринов взе рулетката, завърза в кърпата си голям камък и като прикрепил този отвес към металическата лента, пусна го в кладенеца. Стоте метра се извъртяха бързо. Когато навис рулетката — кърпата беше суха. Той надникна в отвора. Водното огледало продължаваше да блести като малка сребърна монета. Той запокити камъка надолу. Но не чу нищо. Дълбочина над сто метра. Защо? Водоносният пласт заляга на плитко. Другият кладенец го доказва.

Археологът потърка бузата си и откри, че не е бръснат. Раздразнението идваше оттам, а не от загадката. Извади несесера си и се взря в огледалото. Не обичаше да се заглежда. Скулесто лице, счупен нос и две сиви очи, над които стърчи червеникава четина, която надвива на всеки гребен. Бръсненето го успокои. Бавно огледа целия комплекс. Направи още няколко измервания. Сетне си приготви вечеря, пъкна се в спалния чувал и заспа като младенец. Знаеше, че утрото е по-мъдро от вечерта, защото е начало на още един ден лутания и грешки.

4

Закуската както винаги се състоеше от кафе и цигара. Добринов извади от раницата фенер и въже. Закрепи въжето надеждно за някакъв полудялан блок и започна спущането. Стъпалата бяха сухи и здрави. След петнадесет минути зърна водата на около метър под себе си. Усети, че повече не държи въжето. Обърна се да го потърси. Но то беше *изчезнало*. Той изруга. И едва тогава забеляза, че стъпва върху напълно съвременна желязна скоба, закрепена в камъка с циментова замазка. Погледна нагоре. Четвъртитият отвор на кладенеца беше станал *кръгъл*. На един дъх се изкатери по ръждивите скоби и подаде глава над олющения парапет на обикновен бетонен пръстен.

Светилището беше изчезнало. Това не го изненада, след като се подпираше върху бетонния пръстен на един съвременен кладенец. Мястото му се стори познато. Запустял двор с полусрутена селска къща. Зад прогнилите тараби стърчеше кръстата дървена антена. Той се измъкна от кладенеца и прегази буренака. Надникна през стобора и видя къщата, в която беше се родил и отраснал: неизмазана тухлена постройка в покрайнините на София. Но *днес* на това място се издигаше модерен завод. *Днес ли?* Откъм съседите долиташе гласът на радиоговорителя:

„Последната бомбардировка през нощта на седемнадесети срещу осемнадесети юни причини само материални щети. Жертви измежду населението няма. Англо-Американските пирати загубиха една летяща крепост, свалена от поручик-изтребител Михаил Барбенлиев...

Снощи Японският император присъствува на банкет, даден в негова чест от началник-щаба на Японската армия генерал-полковник...“

Някой изключи радиото. Добринов усети, че устата му изсъхва като на трескав. Той ясно чу говорителя. *Осемнадесети юни 1944 година*. А той слезе в кладенеца на *17 юни 1969 година!* А къщата? Това беше неговият роден дом. Тук живя, докато се дипломира. Погледна към кладенеца и си спомни, че в ония години никой не го

използуваше. Даже един грижлив баща беше го оковал с дебели дъски, за да предотврати опасната предприемчивост на сина си и на другарите му. Днес обаче кладенецът беше отворен. Той го обиколи. В буренака лежаха няколко прясно рендосани дъски и шепа новички гвоздеи...

— Спокойно и без паника, Иване!

Запали цигара и на два пъти я изсмука до половината. Сетне се прехвърли през оградата. Надникна през отворения прозорец. Леглото, на което спеше, беше оправено. Върху масата лежеше недовършено хвърчило. Той знаеше какво ще стане хвърчилото: голямо, с изрисувани по него модели на германски и американски самолети, които ще прекопира от едно илюстрировано списание. А после? После... Да! Хвърчилото ще бъде разменено срещу дрипав екземпляр на „Черният корсар“ от Емилио Салгари.

Добринов затвори след себе си градинската портичка и тръгна по непавираната улица. Пред кварталната чешма няколко жени шумно разговаряха. Между тях беше и майка му. Той я почака да постави кофата под крана и тогава бързо подмина жените. Никой не му обърна внимание. До вестникарската будка беше спрял военен камион. Шофьорът, кандидат-подофицер, запита:

— Към града ли? Качвайте се!

Той се настани на омазнената седалка с продрана тапицерия.

5

Градът беше такъв — какъвто го помнеше от тежките военни години на детството. Развалини. Редки, забързани минувачи. Множество полицаи в черни униформи и цивилни мъже с каски — бойци от гражданската противовъздушна отбрана. Всички те разговаряха високо, като поглеждаха към чистото лятно небе.

Пред централната баня граждани в дълга редица чакаха, за да си налят вода. Водопроводът не беше в ред. Бакалници и месарници зееха празни като очните кухни на череп. По олющената мазилка на сградите висяха раздърпани киноафиши.

Кино „Глория Палас“: „Пази жена ми“

Кино „Балкан“: „Войната на Западния фронт“

Кино „Рекс“: „Горе главата, Йохан!“

Последният филм отговаряше на положението. На софиянци не оставаше нищо друго, освен да вдигат глави към празното небе в очакване на нова бомбардировка. Той наистина беше проникнал в своето минало. Запустелият двор с кладенеца го привлече неотразимо. И той забърза към покрайнините.

6

Докато беше още в центъра на града, направи му впечатление, че нещо става със слънцето. Тук, в запустелия двор, той разбра какво го тревожи. Свечеряваше се, а по неговия часовник приближаваше пладне. Случайното проникване в айнщайновския континуум не водеше до синхронно подменяне на ситуациите. Поне това можеше да разбере. За другото да помислят физиците, когато се върне в своето време.

Време беше да се връща, но един мъчителен и все още не възвърнал се спомен го спираше. Осемнадесети юни 1944 г. беше оставил някаква следа в съзнанието му. Той полегна в буренака и се помъчи да си спомни какво беше се случило преди двадесет и пет години и един ден.

Сутринта получиха писмо от бащата. Той беше мобилизиран и служеше на остров Самотраки. След обед раздавачът донесе колет: килограм масло, два килограма сирене и торбичка брашно. Майка му отиде да споходи някакъв болен роднина. А той заедно с другарите си направи яз на Суха река и уловиха цяла кофа кротушки. Рибата си разделиха. Той отнесе своя дял у дома и след това отиде при кладенеца. *Кладенецът!* Това беше ключът. На 18-и през нощта американците отново бомбардираха и пряко попадение разруши грижливо окования кладенец.

Не му оставаше много време. Трябваше да се връща *назад* в своето бъдеще. Той приближи кладенеца, но върху пръстена седеше едно момче и бавно дъвчеше филия, намазана с шипков мармалад. Червени коси, луничаво лице, наскоро счупен нос и две сиви очи, които подозрително наблюдаваха непознатия.

— Търсите ли някого, господине?

— Не. Поисках да пия вода. Не виждам обаче нито въже, нито кофа.

— Никой не използва кладенеца. Чешмата е на улицата.

Странен беше този разговор между възрастния и неговото детство. Но едва вчера той беше казал на друго момче, че без миналото

всяко настояще и бъдеще са нереални. Той познаваше своето минало. Това бяха години на всеобща подозрителност. А той беше без документи. При арест версията му, че е пришълец от друго време, в най-добрия случай би направила впечатление на психиатрите. Трябва да отвлече вниманието на момчето, да го изпрати нанякъде и да се гмурне в спасителната хладовина на кладенеца.

— Как се казваш, юнак?

— Иван Петков Добринов. Уча се в първи прогимназиален клас.

— Браво! Вече изкласил! А какъв искаш да станеш?

— Летец-изстребител!

Това беше мечтата на всички момчета по онова време. Добринов възнамеряваше да го помоли за кибрит, когато воят на сирените прогони дрямката над квартала. Това го обърка. Спомняше си, че *тогава* бомбардировката започна към 21 часа. А сега приближаваше 17 часът. Той се затича към улицата, като викна:

— Бързо след мене!

На улицата се огледа. Паметта стана изненадващо услужлива и бърза. Спомни си, че през онази нощ бомби удариха кладенеца и съседните къщи. Една бомба избухна на улицата — пред тяхната къща. Точно тогава майка му прибягваше заедно с него към скривалището. Спаси ги някаква немска автоколона. Тежките камиони се изпречиха между тях и смъртта. Но *този път* по улицата не се виждаха камиони.

— Накъде? — запита той.

— У дома!

— Няма време! Виж!

Двамата погледнаха нагоре. Небето над тях се изпълваше от самолети. Те навлизаха дузина след дузина в огромния бял кръг, очертан от няколко разузнавателни самолета. Въздухът се изпълни от непоносимия рев на самолетни двигатели. В далечината загърмяха първите бомби. Грохотът на експлозиите нарастваше. Зад оградата изригна гейзер от пръст и камънаци. *Кладенецът!* От него нямаше и следа.

Той дръпна малкия за ръката. Късно! Около двамата настъпи плашеца тишина. Възрастният знаеше какво означава това. Успя само да повали момчето и да легне върху него. Не чу експлозията. Тишината около него и вътре в него стана плътна и лепкава като патината върху

онази бронзова тръба в Русалийското Кале. Пръст запълни ноздрите, устата и гърлото.

— Ставай и бягай в скривалището!

Той чуваше собствения си глас отдалеч, от много далеч. Като че ли между него и собствения му глас беше легнала неизмеримата дистанция на две епохи. Момчето се надигна и той прочете в очите му колко минути живот му остават.

— Чичко! — проплака малкият. — Чиченце!

— Бягай в скривалището! Бягай!

Момчето побягна с плач. Иван Добринов не усещаше болка. Странно! Беше доволен. Смъртта му ликвидираше неволното вмешателство в едно минало, което си беше заминало, оставяйки в сърцата на много хора болката от незаздравяващи рани. Все пак момчето не *загина* на 18 юни. То ще порасне и *ако* стане археолог, не ще намери път към своето минало. Кладенецът на Хеката не ще получи друга жертва. А дотогава от надписа може да не остане следа. Всичко е възможно в света, който още толкова малко познаваме и за който така дръзко съдим.

Той усети връхлитащата двутонна смърт и прикри с треперещи длани помъртвялото си от ужас лице.

Разказът е отличен с „откупка“ на третия конкурс за НФ разказ на сп. „Космос“ през 1969 год.

Публикуван в списание „Космос“, брой 3 от 1970 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.